

PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO 23 Mai 2024

Presenoldeb:

Cynghorwyr: Elwyn Jones, Edgar Wyn Owen, Meryl Roberts, Richard Glyn Roberts, Huw Rowlands, Angela Russell, Ioan Thomas ac Elfed Wyn ap Elwyn

Aelodau Lleyg: Sharon Warnes, Hywel Eifion Jones, Clare Hitchcock, Carys Edwards a Rhys Parry

Swyddogion: Dewi Morgan (Pennaeth Cyllid), Ffion Madog Evans (Pennaeth Cyllid Cynorthwyol - Cyfrifeg a Phensiynau), Luned Fôn Jones (Rheolwr Archwilio), Delyth Thomas Jones (Rheolwr Buddsoddi), Caren Rees Jones (Cyfrifydd Grŵp - Cyfalaf a Rheolaeth), Caleb Lewis (Cynllun Yfory - Hyfforddai Proffesiynol Cyllid a Chyfrifeg), Iwan Evans (Swyddog Monitro) a Lowri Haf Evans (Swyddog Gwasanaethau Democratiaeth)

Eraill a wahoddwyd:

Y Cynghorydd Paul Rowlinson (Aelod Cabinet Cyllid) a Geraint Owen (Cyfarwyddwr Corfforaethol)

Eitem 14 ac 15: Dafydd Gibbard (Prif Weithredwr)

Eitem 18: Alan Hughes (Archwilio Cymru) a Dewi Jones (Rheolwr Gwasanaeth Cefnogi Busnes y Cyngor)

Eitem 19: Alan Hughes (Archwilio Cymru), Dewi Jones (Rheolwr Gwasanaeth Cefnogi Busnes y Cyngor) a Gareth Jones (Pennaeth Cynorthwyol Amgylchedd)

Eitem 20: Alan Hughes (Archwilio Cymru) a Dewi Jones (Rheolwr Gwasanaeth Cefnogi Busnes y Cyngor)

Eitem 21: Dewi Jones (Rheolwr Gwasanaeth Cefnogi Busnes y Cyngor)

1. ETHOL CADEIRYDD

PENDERFYNWYD ethol Carys Edwards yn gadeirydd y Pwyllgor hwn ar gyfer 2024 /25

2. ETHOL DIRPRWY GADEIRYDD

PENDERFYNWYD ethol Rhys Parry yn ddirprwy gadeirydd y Pwyllgor hwn ar gyfer 2024 / 25

Diolchodd Sharon Warnes i'r aelodau a'r swyddogion am eu cefnogaeth dros ei chyfnod fel Cadeirydd y Pwyllgor.

Llongyfarchwyd y Cyng. Paul Rowlinson ar ei benodiad i'r Cabinet fel yr Aelod Cabinet dros Cyllid.

3. YMDDIHEURIADAU

Derbyniwyd ymddiheuriadau gan y Cynghorwyr Rob Triggs, Menna Baines ac Arwyn Herald Roberts; y Cynghorydd Dyfrig Siencyn (ar gyfer eitem 15)

4. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

- Cynghorydd Richard Glyn Roberts - Eitem 9 - Cefnogaeth Ariannol i Gwmni Byw'n lach. Nododd ei fod ar Fwrdd Byw'n lach. Yn dilyn arweiniad gan y Swyddog Monitro, nid oedd yn fuddiant a oedd yn rhagfarnu gan fod y pwnc yn rhan o adroddiad ehangach. Nid oedd rhaid iddo adael y cyfarfod
- Carys Edwards - Aelod Lleyg Eitem 13 - Manddaliadau. Nododd ei bod yn denant ar un o fanddaliadau'r Cyngor. Yn dilyn arweiniad gan y Swyddog Monitro, nid oedd yn fuddiant a oedd yn rhagfarnu gan fod y pwnc yn rhan o adroddiad ehangach. Nid oedd rhaid iddi adael y cyfarfod

5. MATERION BRYD

Derbyniwyd cais i drafod cylch gorchwyl gweithdrefnau mewnol yr Adran Addysg yn dilyn achos llys cyn-bennaeth Ysgol Friars ym Mangor, a herio canlyniad arolygiad Estyn (Mehefin 2023) o wasanaethau Addysg Cyngor Gwynedd. Mewn ymateb i'r cais nododd y Swyddog Monitro bod y mater yn destun ymchwiliad ffurfiol allanol ar hyn o bryd ac mai rôl y Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi fyddai craffu trefniadau mewnol yr Adran Addysg. Er yn gynamserol, nododd bod gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio rôl o roi trosolwg ar wybodaeth, data a chadernid prosesau ac felly bydd modd ystyried y mater wedi i ganfyddiadau'r ymchwiliad gael ei gwblhau.

6. COFNODION

Derbyniodd y Cadeirydd gofnodion y cyfarfodydd blaenorol o'r pwyllgor hwn a gynhaliwyd 18 Ionawr 2024 a 8fed o Chwefror 2024 fel rhai cywir.

Mewn ymateb i sylw nad oedd eitem Gweithredu Penderfyniadau'r Pwyllgor ar yr agenda a phryder y byddai'r eitem yma yn cael ei gollu, nodwyd gyda'r nifer uchel o eitemau ar y rhaglen, bod rhaid torri eitemau ar gyfer y cyfarfod hwn. Bydd yr eitem i'w gynnwys, gyda diweddariad llawn i'r aelodau yn y cyfarfodydd nesaf.

7. ADRODDIAD BLYNYDDOL PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO 2023-24

Cyflwynwyd yr adroddiad blynyddol gan Gadeirydd y Pwyllgor. Amlygwyd bod yr adroddiad yn cael ei gyflwyno a hynny mewn ymateb i argymhelliad cryf gan CIPFA oedd yn nodi y dylai'r Pwyllgor baratoi adroddiad blynyddol sydd yn rhoi sicrwydd i bawb sy'n gyfrifol am lywodraethu ei fod yn cyflawni ei bwrpas ac yn gallu dangos effaith. Pwrpas yr adroddiad yw cwmpasu gwaith y Pwyllgor dros y flwyddyn 2023-24 ac amlygu sut mae'r Pwyllgor wedi cyflawni ei ddyletswyddau statudol ynghyd ag ychwanegu gwerth i drefniadau llywodraethu Cyngor Gwynedd.

Roedd y Cadeirydd yn croesawu sylwadau gan yr Aelodau cyn cyflwyno am gymeradwyaeth y Cyngor Llawn. Diolchwyd i'r Pennaeth Cyllid am ei waith o baratoi'r adroddiad ac i Mr Hywel Eifion Jones (cyn ddirprwy gadeirydd y Pwyllgor) am ei gefnogaeth werthfawr.

Ategodd y Pennaeth Cyllid bod yr adroddiad yn ymateb i ofynion statudol Llywodraeth Cymru ac wedi ei osod allan yn unol â swyddogaethau'r Pwyllgor (rhai yn swyddogaethau mandadol ac eraill yn swyddogaethau sydd wedi eu pennu gan Cyfansoddiad Cyngor Gwynedd). Tynnwyd sylw at effeithiolrwydd y Pwyllgor a'r nifer eitemau a drafodwyd yn adlewyrchu gwaith y pwyllgor ynghyd ag adborth ynglŷn â threfniadau'r Cyngor. Yn dilyn

cynnal gweithdy hunan-arfarniad, amlygwyd bwriad o gynnwys allbwn y gweithdy hwnnw fel atodiad i'r adroddiad terfynol.

Yn ystod y drafodaeth ddilynol nodwyd y sylwadau canlynol:

- Bod yr adroddiad yn un da – yn croesawu'r adroddiad gan ychwanegu diolchiadau i'r Cadeirydd am ei gwaith a'i harweiniad dros y flwyddyn
- Bod y frawddeg ynglŷn â newidiadau i gyfansoddiad y Pwyllgor ac o ganlyniad mwy o aelodau dibrofiad yn aelodau ar y pwyllgor 'wedi cymryd dwy flynedd i setlo', yn ymddangos yn nawddoglyd. Aelodau wedi datblygu dros y ddwy flynedd ddiwethaf ac wedi cynnig sylwadau newydd.

Mewn ymateb i sylw bod adroddiad Estyn (Mehefin 2023) yn annigonol a diffygiol a bod hyn yn fater difrifol, a sut felly byddai derbyn gwybodaeth ychwanegol yn newid y sefyllfa, nodwyd mai rôl y Pwyllgor yw derbyn adroddiadau, ac mai adlewyrchiad / argraff gafodd ei gyflwyno i'r Pwyllgor ynghyd ag ymateb yr Adran. Mewn ymateb, nodwyd, i'r dyfodol bod angen ystyried trefn sydd yn herio gwybodaeth yn hytrach na derbyn yn unig.

PENDERFYNWYD:

Derbyn a chymeradwyo'r Adroddiad Blynyddol drafft ar gyfer 2023/24 gan argymhell i'r Cyngor Llawn ei dderbyn yn derfynol

8. HUNANASESIAD O YMARFER DA Y PWYLLGOR

Cyflwynwyd adroddiad gan y Rheolwr Archwilio yn cyflwyno canlyniadau a chynllun gweithredu gweithdy hunanasesiad o ymarfer da. Fel Pwyllgor sydd wedi ei ddynodi fel 'y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu,' mae'n ofynnol i gynnal hunanasesiad cyfnodol o'i effeithiolrwydd, penderfynodd y Pwyllgor, yng nghyfarfod Rhagfyr 2023, gynnal gweithdy i fynd i'r afael â chynnal ymarferiad hunanasesiad wyneb yn wyneb gyda holl aelodau'r Pwyllgor o dan arweiniad hwylusydd allanol.

Wrth gyflwyno gwybodaeth am yr angen i gynnal hunanasesiad, amlygwyd yng Nghanllawiau Statudol Llywodraeth Cymru a wnaed o dan Fesur Llywodraeth Leol 2011 (Mehefin 2012), fod y Llywodraeth eisoes wedi cymeradwyo cyhoeddiad CIPFA, "Audit Committees: Practical Guidance for Local Authorities", ac yn cynghori awdurdodau lleol i fwrw golwg ar y dogfennau hyn fel rhai atodol i'r canllawiau statudol. Amlygwyd bod canllawiau CIPFA yn cynnwys arfau er mwyn cynorthwyo aelodau pwyllgorau archwilio i gynnal hunanasesiad ac y byddai canlyniad yr asesiad yma yn dystiolaeth ar gyfer cofrestr risg y Cyngor (risg L18, Trefniadau rheolaeth fewnol anaddas, sy'n golygu un ai nad ydym yn gwarchod rhag risgiau, neu yn gwastraffu adnoddau ar or-reoli) ac i'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol.

Amlygwyd bod y gweithdy wedi bod yn gyfle i'r aelodau ddod i adnabod ei gilydd a thrafod disgwyliadau'r pwyllgor. Ategwyd bod y cynllun gweithredu yn gosod cyfeiriad i'r pwyllgor ac yn adnabod materion i'w hystyried i'r dyfodol.

Diolchwyd am yr adroddiad ac i'r Rheolwr Archwilio am drefnu'r diwrnod. Amlygodd bod fformat y gweithdy yn broffesiynol a'r gwaith sydd angen ei gyflawni yn rhoi hyder i ddyfodol y pwyllgor.

Materion yn codi o'r drafodaeth ddilynol;

- Bod angen trefnu i'r Pwyllgor gwrdd gydag archwilio mewnol ac archwilio allanol ar wahân fel bo modd atgyfnerthu'r berthynas - byddai hefyd yn gyfle i adolygu'r drefn a derbyn adborth.

- Bod rôl y pwyllgor yn un 'cynghorol' - dylid ystyried i'r dyfodol bod angen hawl i gynnig sylwadau ac nid derbyn y wybodaeth yn unig. Awgrym i ailymweld â disgwyliadau a chynnig sylwadau yn hytrach na phenderfyniadau.

Mewn ymateb i gwestiwn ynglŷn â sut y gellir gwella trefniadau mewn perthynas ag adroddiadau gan reoleiddwyr allanol, nodwyd yr angen i'r pwyllgor dderbyn diweddariad gan y rheoleiddwyr ar gynnydd yn y gwelliannau a argymhellwyd.

PENDERFYNWYD

- **Derbyn yr adroddiad**
- **Cymeradwyo cynnwys yr hunanasesiad**
- **Cefnogi'r camau gweithredu**

Nodyn;

Angen adnabod cyfleoedd i atgyfnerthu perthynas rheoleiddwyr allanol ac Archwilio Mewnol

9. CYFRIFON TERFYNOL 2023 / 24 – ALLDRO REFENIW

Amlygodd yr Aelod Cabinet Cyllid bod yr adroddiad wedi cael ei gyflwyno i'r Cabinet 14 Mai 2024 lle cymeradwywyd y trosglwyddiadau. Gofynnwyd i'r Pwyllgor graffu a chynnig sylwadau ar y penderfyniad.

Nodwyd bod yr adroddiad yn manylu ar wariant y Cyngor yn 2023/24, sefyllfa alldro tanwariant neu orwariant yr adrannau unigol, a'r rhesymau am hynny. Cyfeiriwyd at dalfyriad o sefyllfa derfynol yr holl adrannau sy'n amlygu'r symiau i'w parhau ar ddiwedd y flwyddyn ariannol ynghyd â'r prif faterion a meysydd ble fu gwahaniaethau sylweddol. Amlygwyd,

- Adran Oedolion Iechyd a Llesiant: Gwelwyd lleihad yn y gorwariant i £3.9 miliwn o'i gymharu ag adolygiad diwedd Tachwedd gan i'r adran dderbyn grantiau ac incwm ers yr adolygiad diwethaf, sydd wedi cynorthwyo'r sefyllfa. Nodwyd bod £1.8 miliwn o orwariant oherwydd pwysau cynyddol a chostus llety cefnogol yn y Gwasanaeth Anabledd Dysgu. Yn y maes Gofal Cartref, mae costau staffio uwch a lefelau salwch a chyfraddau oriau digyswllt yn uchel, tra bod pwysau ar y gyllideb darparwyr gofal cartref preifat. Nodwyd bod bid o £1.6miliwn i gynyddu'r gyllideb i ddelio â Gwasanaethau Anabledd Dysgu wedi ei wneud ynghyd a bod gwaith ar y gweill i geisio gwell rheolaeth ar y cyllidebau – y gorwariant yn ormodol ac felly rhaid mynd i'r afael a hyn.
- Adran Plant: Ers adolygiad Tachwedd, gorwariant yr Adran wedi cynyddu o £1.3 miliwn i £2.6 miliwn, oherwydd cynnydd yng nghostau lleoliadau all-sirol o ganlyniad i gymhlethdodau pecynnau a defnydd cynyddol ddiweddar o leoliadau heb eu cofrestru, sy'n fwy costus. Bod gobaith i geisio trefn i fewnoli'r gwasanaeth fel bod modd mynd i'r afael â'r gorwariant. Pwysau hefyd i'w weld ar gyllideb y Gwasanaeth Derwen.
- Adran Addysg: Tuedd o bwysau cynyddol ar y gyllideb tacsis a bysus ysgolion yn parhau gyda gorwariant o £1.5 miliwn ar ddiwedd y flwyddyn. Bod adolygiad strategol i'r sefyllfa gyda swyddog neilltuoel wedi ei benodi i ddelio â hyn. Trosiant staff, derbyniad incwm a grantiau, a llai o bwysau ar gyllidebau eraill yn lleihau'r gorwariant i £95 mil. Yr adran yn defnyddio £95 mil o'u cronfa tanwariant adrannol i ddiddymu'r gorwariant.
- Adran Economi / Byw'n Iach. Yn 2022/23 rhoddodd y Cyngor £550 mil o gefnogaeth ariannol i Gwmni Byw'n Iach uwchlaw taliad cytundebol y contract ddarparu, er mwyn iddynt gynnal eu gwasanaethau a pharhau'n hyfyw fel cwmni. Y gefnogaeth ariannol yn parhau eleni, a'r swm gofynnol wedi lleihau i £308 mil. Rhagweld na fydd angen cefnogaeth i'r dyfodol.

- Adran Priffyrdd a Bwrdeistrefol; Gorwariant o £687 mil, oherwydd pwysau ar y gyllideb cynnal ffyrdd a goleuo a lleihad yn y gwaith sydd yn cael ei gomisiynu gan asiantaethau allanol. Yn y maes bwrdeistrefol, gwelir pwysau ychwanegol ar gyllidebau staff, a cholled incwm. Er hynny, Ymgynghoriaeth Gwynedd yn rhagori ar y gyllideb.
- Adran Amgylchedd: Tuedd o orwariant yn y maes casglu gwastraff ac ailgylchu yn parhau ac yn £1.2 miliwn erbyn diwedd y flwyddyn. Yr Adran yn gweithredu argymhellion WRAP Cymru i geisio mynd i'r afael a'r gorwario. Diffyg hefyd o £601 mil ar incwm parcio.
- Adran Tai ac Eiddo: Tuedd o bwysau sylweddol llety dros dro digartrefedd yn parhau i fod yn ddwys gyda gorwariant o £2 miliwn (er bod cyllideb ychwanegol o £3 miliwn o bremiwm treth cyngor a grant o £597 mil gan y Llywodraeth wedi ei ddyrannu i'r maes). Bod digartrefedd yn broblem sylweddol ac yn creu pwysau gorwariant sylweddol. Y defnydd o ddyraniad un tro £1.4m o ddarpariaeth covid corfforaethol a chronfa tanwariant adrannol yn lleihau'r gorwariant a adroddir ar gyfer yr adran i £255 mil.
- Ysgolion: Bod balansau'r ysgolion wedi gweld gostyngiad o £3.4 miliwn, gan leihau o £11.9 miliwn yn 2022/23 i £8.5 miliwn yn 2023/24. Dros y blynnyddoedd diwethaf gwelwyd cynnydd sylweddol ym malansau ysgolion yn dilyn derbyn grantiau sylweddol, ond rhagwelir y byddant yn ôl i lefelau arferol erbyn diwedd 2024/25.
- Bod adolygiad digonolrwydd cronfeydd penodol y Cyngor wrth gau'r cyfrifon, llwyddwyd i gynaeafu £2.8 miliwn o adnoddau.

O ran camau nesaf, nodwyd bod gwaith ar y gweill i gwblhau'r datganiadau ariannol statudol 2023/24 i'w cyflwyno i Archwilio Cymru i'w harchwilio

Diolchwyd am yr adroddiad a chydnabuwyd bod y cyfnod yn un heriol iawn i wasanaethau.

Yn ystod y drafodaeth ddilynol nodwyd y sylwadau canlynol gan Aelodau:

- Bod derbyn adroddiadau parhaus ar y sefyllfa yn fuddiol, ond bod gorwariant sylweddol gan y Cyngor – ffodus o arian wrth gefn
- Bod risg i'r gorwariant waethgu yn y tymor hwy gyda phroblemau i'w rhagweld gyda nifer pobl hŷn yn cynyddu bydd yn arwain at gynnydd mewn defnydd gwasanaethau ac felly'n cynyddu'r risg gyllidebol i'r dyfodol - awgrym i ystyried allanoli gwasanaethau
- Bod gorwariant mewn rhai meysydd yn ganlyniad i dan-gyllido – disgwyliadau uchel gydag ychydig o fuddsoddiad
- Byddai cynnwys symiau'r ysgolion hynny sydd gyda diffyg ar ddiwedd y flwyddyn ariannol yn rhoi gwell dealltwriaeth o'r sefyllfa
- Bod toriadau wedi cyrraedd sefyllfa argyfyngus ac anodd
- Yng nghyd-destun digartrefedd, angen deall y sefyllfa a derbyn gwybodaeth am y niferoedd. Awgrym i ystyried cynnal sesiwn gwybodaeth i aelodau'r pwyllgor ddeall y maes yn well ac i ddeall y rhesymau pam fod y gost mor uchel

Mewn ymateb i'r sylwadau, nododd yr Aelod Cabinet mai'r prif reswm dros y gorwariant yw nad oes cyllideb ddigonol a thoriadau yn mynd yn anoddach pob blwyddyn sy'n cael ei adlewyrchu mewn meysydd gorwariant newydd. Ategodd bod gwaith ar y gweill i ddelio gyda'r gorwariant gyda camau i reoli drwy drefn o rybudd cynnar wedi ei ychwanegu ar adroddiadau. Nododd hefyd bod pwysau ariannol yn rhoi pwysau ar wasanaethau sydd yn eu tro yn arwain at gollu gwasanaeth ac felly yn cael effaith ar drigolion Gwynedd a hyn o ganlyniad i dangyllido gan Lywodraeth Ganolog.

PENDERFYNWYD

- **Derbyn yr adroddiad**

- **Nodi'r risgiau perthnasol**
- **Cefnogi penderfyniadau'r Cabinet (14 Mai 2024) i gymeradwyo'r symiau i'w cario 'mlaen; i gymeradwyo'r holl argymhellion a'r trosglwyddiadau ariannol**

Nodyn:

- Darparu gwybodaeth am yr ysgolion hynny oedd efo diffyg ar ddiwedd y flwyddyn ariannol a'r symiau perthnasol.
- Ystyried cynnal sesiwn gwybodaeth i aelodau'r pwyllgor ddeall y maes yn well ac i ddeall y rhesymau pam fod y gost mor uchel

10. RHAGLEN GYFALAF 2023 / 24 ADOLYGIAD DIWEDD BLWYDDYN (SEFYLLFA 31 Mawrth 2024)

Amlygodd yr Aelod Cabinet mai prif ddiben yr adroddiad oedd cyflwyno'r rhaglen gyfalaf diwygiedig ar ddiwedd y flwyddyn ariannol (sefyllfa 31 Mawrth 2024), a chymeradwyo'r ffynonellau ariannu perthnasol. Cyflwynwyd yr adroddiad i'r Cabinet 14 Mai 2024 lle cymeradwywyd yr holl argymhellion. Gofynnwyd i'r Pwyllgor dderbyn y wybodaeth ac ystyried y risgiau oedd yn ymwneud a'r rhaglen gyfalaf.

Cyfeiriwyd at ddadansoddiad fesul Adran o'r rhaglen gyfalaf £189 miliwn am y 3 blynedd 2023/24 - 2025/26 ynghyd a'r ffynonellau sydd ar gael i ariannu'r cynnydd net sydd oddeutu £3 miliwn ers yr adolygiad diwethaf.

Prif gasgliadau'r adolygiad oedd bod y Cyngor wedi llwyddo i wario £57 miliwn yn 2023/24 ar gynlluniau cyfalaf, gyda £33 miliwn (58%) ohono wedi'i ariannu trwy grantiau penodol.

Eglurwyd bod effaith heriau ariannol diweddar yn parhau ar y rhaglen gyfalaf. Nodwyd bod £34 miliwn ychwanegol o wariant arfaethedig wedi'i ail-broffilio o 2023/24 i 2024/25 a 2025/26 a'r prif gynlluniau sydd wedi llithro ers y gyllideb wreiddiol yn cynnwys:

- £16 miliwn Cynlluniau Strategaeth Tai
- £14.6 miliwn Cynlluniau Ysgolion (Cymunedau Dysgu Cynaliadwy ac Eraill)
- £6.4 miliwn Cynlluniau Cronfa Ffyniant Gyffredin
- £5.7 miliwn Adnewyddu Cerbydau ac Offer
- £4.1 miliwn Cynlluniau Rheoli Carbon a Phaneli Solar
- £3.8 miliwn Cynlluniau Cronfa Ffyniant Bro

Yn ogystal, llwyddodd y Cyngor i ddenu grantiau ychwanegol ers yr adolygiad diwethaf, oedd yn cynnwys y grantiau canlynol:

- £1.755 miliwn – Grant tuag at y cynllun i Ddatgarboneiddio Gwres o fewn y Cyngor.
- £1.1 miliwn – Grant cyfalaf Dechrau'n Deg a Gofal Plant gan Lywodraeth Cymru.
- £659 mil – Grant Llywodraeth Cymru tuag at bryniant eiddo i gwrdd â gofynion yn y maes Digartrefedd.
- £392 mil - Grant Isadeiledd Sbwriel gan Lywodraeth Cymru
- £358 mil – Grant Cynnal a Chadw Ysgolion 2023/24 gan Lywodraeth Cymru.

Cyfeiriwyd at y wybodaeth am Ddangosyddion Darbodus Cyfalaf y Cyngor sy'n ofyn adrodd newydd yn 2023-24 ac amlygwyd bod y Cyngor wedi cydymffurfio efo'r polisi ar fenthyca at ddibenion cyfalaf.

Diolchwyd am yr adroddiad

PENDERFYNWYD

- **Derbyn yr adroddiad**
- **Nodi'r risgiau perthnasol**

- **Cefnogi penderfyniadau'r Cabinet (14 Mai 2024) i gymeradwyo'r ariannu addasedig**

11. CYFRIFON TERFYNOL HARBYRAU GWYNEDD AM Y FLWYDDYN A DDAETH I BEN 31 Mawrth 2024

Cyflwynwyd yr adroddiad gan y Pennaeth Cyllid Cynorthwyol - Cyfrifeg a Phensiynau. Eglurwyd, yn unol â'r gofynion statudol o dan Ddeddf Harbyrau 1964 bod rhaid i Cyngor Gwynedd, fel awdurdod harbyrau, ddarparu datganiad cyfrifon blynyddol sy'n ymwneud â gweithgareddau harbyrau Abermaw, Aberdyfi, Pwllheli a Porthmadog. Gyda throsiant yr harbyrau yn is na £2.5m, fe'i hystyriwyd yn gorff llywodraeth leol llai o faint ac felly bod gofyn cwblhau ffurflen datganiadau cyfrifon a ddarparwyd gan Archwilio Cymru i gwrdd â'r gofynion statudol.

Cyfeiriwyd at y cyfrif incwm a gwariant, ac amlygwyd bod £31mil o danwariant ar ddiwedd y flwyddyn. O'r swm yma, adroddwyd bod tanwariant ar staffio a chynnal adeiladau yn tanwario £4 mil yr un, tra bod gorwariant o £35 mil ar gyflenwadau a gwasanaethau ac yn benodol ar offer yn cynnwys offer diogelwch, ond sydd yn cael ei gyllido o gronfa. O ran yr incwm, adroddwyd bod y lefelau ffioedd £9 mil uwchlaw'r targed incwm.

Tynnwyd sylw at ffurflen safonol yr archwilwyr allanol ynghyd a'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol, sydd yn sicrhau system rheolaeth fewnol gadarn. Amlygwyd bod y cyfrifon eisoes wedi bod yn destun archwiliad mewnol a bellach wedi eu hanfon at yr Archwiliwr allanol, Archwilio Cymru i'w harchwilio. Ategwyd mai dim ond os bydd angen gweithredu newidiadau yn dilyn archwiliad y bydd fersiwn ddiwygiedig yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor ym mis Tachwedd.

Gofynnwyd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio dderbyn a chymeradwyo'r Cyfrifon am 2023/24 ac i'r Cadeirydd arwyddo'r ffurflen yn electroneg ar dudalen 104.

Diolchwyd am yr adroddiad.

PENDERFYNWYD

Derbyn yr adroddiad a chymeradwyo:

- **Cyfrif Incwm a Gwariant Refeniw 2023/24**
- **Ffurflen Flynyddol ar gyfer y Flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2024, yn amodol ar archwiliad gan Archwilio Cymru**
- **Cadeirydd i arwyddo'r ffurflen yn electroneg**

12. CYNNYRCH ARCHWILIO MEWNOL

Cyflwynwyd, er gwybodaeth, adroddiad gan y Rheolwr Archwilio yn diweddarau'r Pwyllgor ar waith archwilio mewnol am y cyfnod hyd 31 Mawrth 2024. Amlygwyd bod 12 o archwiliadau'r cynllun gweithredol wedi eu cwblhau ac wedi ei gosod ar lefel sicrwydd uchel; digonol neu gyfyngedig.

Cyfeiriwyd at bob archwiliad yn ei dro.

Materion yn codi o'r drafodaeth ddilynol
Incwm Masnachol

- Pryder ynglŷn â busnesau sydd gyda symiau yn ddyledus yn parhau i dderbyn gwasanaeth - angen sicrwydd nad ydy hyn yn digwydd eto yn dilyn archwiliad mewnol.
- Cais am gydnabyddiaeth / ffigwr fyddai'n gosod swm ar y dyledion i geisio darlun llawn. Yr Adran yn gorwario, ond eto nid ydynt yn dilyn trefn adfer dyledion.

Mewn ymateb i'r sylwadau nododd y Rheolwr Archwilio bod yr archwiliad wedi derbyn lefel sicrwydd cyfyngedig oherwydd sefyllfa'r ôl-ddyledion a bod y Rheolwr Gwastraff ac Ailgylchu wedi ymrwymo i weithredu camau i liniaru'r risgiau a amlygwyd. Bydd adolygiad dilynol yn cael ei weithredu ynghyd ag ail ymweld â'r camau gweithredu. Ategodd bod rhai sefyllfaoedd lle gwelwyd busnesau yn symud o eiddo treth Cyngor i dreth busnes a bod posibilrwydd o incwm yn cael ei golli yma - yn sicr angen gweld gwell trefn.

Trefniadau Diogelu – Sefydliadau

Pryder bod hanfod cyfrifoldeb yn cael ei golli yn y swmp o wybodaeth sydd yn cael ei gyflwyno i godi ymwybyddiaeth.

Mewn ymateb i'r sylw pwysleisiodd y Rheolwr Archwilio bod gan bob aelod o staff gyfrifoldeb i gwblhau modiwl hyfforddiant statudol ym maes diogelu - y mater yn cael ei drafod fel maes blaenoriaeth yn y panel diogelu trawsadrannol.

Cartref Cefn Rodyn

Mewn ymateb i gwestiwn ar ba ffurf fydd tystiolaeth o gyflawni'r camau gweithredu yn cael ei adrodd yn ôl i'r Gwasanaeth / Pwyllgor, nodwyd y bydd Archwilio Mewnol yn cynnal archwiliad dilynol lle bydd gofyn cyflwyno tystiolaeth - os nad fydd ymateb, yna bydd adroddiad yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor. Gyda'r archwiliad wedi derbyn lefel sicrwydd 'digonol', nid oedd y mater i weld yn risg uchel iawn, ond bydd adroddiad ar y camau yn cael ei gynnwys yn yr Adroddiad Blynyddol.

Dilyniant Diogeliadau Amddiffyn Rhyddid - Lefel sicrwydd cyfyngedig

Pryder bod y Cyngor yn cael eu cosbi oherwydd diffyg cydymffurfiaeth â Deddfau Cyfreithiol yn ymwneud â DoLS (Trefniadau Diogelu rhag Colli Rhyddid). Cais am wybodaeth am y niferoedd sydd ar y rhestr yng Ngwynedd ynghyd â sesiwn hyfforddiant am y sefyllfa.

Diolchwyd am yr adroddiad

PENDERFYNWYD:

- **Derbyn yr adroddiad**
- **Cefnogi gweithrediadau sydd eisoes wedi eu cytuno gyda'r gwasanaethau perthnasol**

Nodyn: Yng nghyd-destun Dilyniant Diogeliadau Amddiffyn Rhyddid - amlygu hwn fel risg

13. ADRODDIAD BLYNYDDOL PENNAETH ARCHWILIO MEWNOL 2023 / 24

Cyflwynwyd adroddiad gan y Rheolwr Archwilio yn mynegi barn Archwilio Mewnol ar amgylchedd rheolaethol gyffredinol o fewn yr Awdurdod yn ystod 2023/24 gan ddarparu cyfryw farn archwilio mewnol blynyddol i'r Awdurdod. Nodwyd na all sicrwydd fyth fod yn llwyr ac y mwyaf y gall gwasanaeth archwilio mewnol ei ddarparu i'r Cyngor ydi cyngor rhesymol nad oes gwendidau mawr yn y system gyfan o reolaeth fewnol. Eglurwyd bod barn flynyddol y Pennaeth Archwilio Mewnol yn seiliedig ar dair agwedd o drefniadau'r Awdurdod - Llywodraethu, Rheoli Risg a Rheolaeth Fewnol.

Ar sail gwaith Archwilio Mewnol a gwblhawyd yn ystod 2023/2024, ystyriwyd bod fframwaith rheolaeth fewnol Cyngor Gwynedd yn ystod y flwyddyn ariannol 2023/2024 yn

gweithredu ar lefel sicrwydd rhesymol ar ddigonolrwydd ac effeithiolrwydd cyffredinol fframwaith llywodraethu'r Awdurdod, rheoli risg a rheolaeth fewnol.

Roedd 30 darn o waith wedi eu cynnwys yng nghynllun archwilio addasedig terfynol 2023/2024. Cafodd 29 o aseiniadau eu cwblhau erbyn 31 Mawrth 2024, sy'n cynrychioli 96.67% o'r cynllun. O'r adroddiadau perthnasol o gynllun archwilio 2023/2024 a dderbyniodd lefel sicrwydd, derbyniodd 88.46% ohonynt lefel sicrwydd "Digonol" neu "Uchel". Derbyniodd 3 archwiliad 'lefel cyfyngedig' ac ni dderbyniodd unrhyw archwiliad lefel 'dim sicrwydd'.

Yng nghyd-destun gwaith dilyniant, adroddwyd allan o 104 gweithrediad cytunedig a wnaethpwyd yn 2022/23 bod 3 bellach yn amherthnasol. Ar gyfer y 101 oedd yn weddill, roedd gweithrediad derbyniol ar 95% ohonynt erbyn 31 Mawrth 2024.

Yng nghyd-destun Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwelliant, nodwyd bod canlyniadau'r hunanasesiad o gydymffurfiaeth â Safonau Archwilio Mewnol y Sector Gyhoeddus (PSIAS) ynghyd â Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwelliant wedi ei gyflwyno i'r Pwyllgor yng Ngorffennaf 2017. Bydd canlyniadau'r hunanasesiad yn erbyn y safonau a Nodyn diwygiedig i Lywodraeth Leol (2019) yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor yn ystod 2024/25 yn ogystal â chanlyniadau'r asesiad allanol.

Diolchwyd am yr adroddiad eglur a chalonogol.

Materion yn codi o'r drafodaeth ddilynol

- Angen ail sefydlu'r Gweithgor Gwella Rheolaethau
- Tri maes cyfyngedig wedi eu hadnabod Cynllunio - Trefniadau Cyfathrebu, Mesurau Diogelu Amddiffyn Rhyddid a Manddaliadau. Amserlen wedi llithro felly ac angen ail ymweld â hwy neu alw'r mater gerbron y Gweithgor Gwella.
- Ble digwyddodd gwendidau arwyddocaol mewn rheolaeth fewnol, nodwyd yn y Gymraeg bod y materion hyn wedi cael sylw gan y Pwyllgor - yn y fersiwn Saesneg mae'n adrodd bod y materion wedi cael eu datrys (resolve) gan y Pwyllgor - dylai'r frawddeg nodi 'drawn attention'

Mewn ymateb i gwestiwn ynglŷn â lleihad mewn nifer dyddiau cynhyrchiol ac os oedd hyn wedi arwain at ganslo archwiliadau, ac os bydd gwelliant i'r dyfodol, nodwyd bod y lleihad yn y dyddiau oherwydd salwch tymor hir, mamolaeth, salwch ac estyniad secondiad mewn sefydliad arall (oedd yn dod a ffynhonnell incwm i'r gwasanaeth), ond angen bod yn wylriadwrus o'r sefyllfa i'r dyfodol. Ategodd bod pwysau i gynyddu'r incwm gyda tharged arbedion o £42 mil yn sylweddol mewn tîm bychan.

PENDERFYNWYD

- **Derbyn yr adroddiad yn unol â gofynion Safonau Archwilio Mewnol y Sector Gyhoeddus am y flwyddyn ariannol 2023/24**

14. CYNLLUN ARIANNOL TYMOR CANOLIG

Cyflwynwyd yr adroddiad gan yr Aelod Cabinet Cyllid mewn ymateb i'r heriau ariannol sy'n wynebu'r Cyngor. Pwrpas y cynllun yw gosod allan y rhagolygon am sefyllfa'r Cyngor dros y dair blynedd ariannol nesaf gan gynnig rhagdybiaethau yn ogystal a chynigion i fynd i'r afael â'r bwch ariannol mae'r Cyngor yn ei wynebu. Amlygwyd bod y cynllun wedi cael ei gymeradwyo gan y Cabinet (14 Mai 2024)

Eglurodd y Prif Weithredwr nad yw canfod toriadau ar gyllideb a gwasanaethau'r Cyngor yn broses newydd gan fod toriadau wedi cael ei gyflwyno yn flynyddol ers 18 mlynedd. Ymfalchiwyd bod y Cyngor wedi llwyddo i gynnal gwasanaethau er lleihad yng

ngyllidebau adrannau ond cydnabuwyd yr angen i ddod a rhai gwasanaethau i ben yn y dyfodol.

Cadarnhawyd bod y gyllideb ar gyfer eleni wedi ei gosod a rhagwelir diffyg sylweddol yn incwm y Cyngor erbyn 2027/28 ac felly mae gwaith yn mynd rhagddo i ymdrechu i lenwi'r bwlch drwy gynllun ffeithiol. Pwysleisiwyd bod y rhagdybiaethau yn seiliedig ar sail gwybodaeth y blynyddoedd diwethaf a'i fod yn gynllun cychwynnol i fynd i'r afael â chyllideb y tymor canolig.

Cyfeiriwyd ar grynodedb o'r cynllun gan nodi ei fod yn manylu ar ffactorau hysbys sy'n effeithio ar sefyllfa ariannol y Cyngor yn ystod y tymor canolig (rhwng 2025/26 hyd at ddiwedd 2027/28). Manylwyd y rhagwelir chwyddiant ar gyflogau staff y Cyngor yn ogystal â phrisiau nwyddau, yn ogystal â chynnydd ardollau yn cael effaith ar gyllideb y Cyngor o fewn y cyfnod hwn. Er hyn, pwysleisiwyd nad oes cytundeb i gynyddu cyflogau gyda'r undebau ar hyn o bryd. Pwysleisiwyd hefyd nad oedd ystyriaeth fanwl wedi ei roi i addasu lefelau treth Cyngor, a byddai unrhyw addasiad angen cymeradwyaeth y Cyngor Llawn.

Esboniwyd fod y gyfradd chwyddiant a ddefnyddir yn y Cynllun yn seiliedig ar ragolwg Banc Lloegr a chyngor gan gwmni Arlingclose, sef ymgynghorwyr trysorlys y Cyngor. Nodwyd bod swyddogion wedi selio cyfradd chwyddiant rhagdybiaethol i 2% ar gyfer nifer o flynyddoedd y tymor canol er mwyn cynllunio i gyfarch y bwlch hwnnw. Cydnabuwyd bod galw blynyddol am gyllideb ychwanegol uwchlaw chwyddiant mewn rhai meysydd a rhagwelir bydd angen £3 miliwn y flwyddyn er mwyn ymdrin â'r galw hwn. Pwysleisiwyd mai darpariaeth ddarbodus yw hyn, nid targed gwariant a bydd unrhyw fid ariannol yn derbyn ystyriaeth ofalus.

Adroddwyd bod y Cynllun yn amcangyfrif bwlch ariannol o £36,200mil (cyn ystyried unrhyw gynnydd Treth Cyngor ac arbedion sydd eisoes wedi eu hadnabod) yn ystod y tymor canol yn seiliedig ar ragdybiaethau ac amcanion. Cadarnhawyd y gobeithir cyflwyno amrywiol opsiynau ar gamau nesaf i'r dyfodol a nodwyd yr angen i ganfod cydbwysedd rhwng cynnal gwasanaethau ac addasu lefelau treth Cyngor.

Penderfynodd y Cabinet gomisiynu'r Prif Weithredwr i sefydlu ac arwain ar ystod o fesurau a phecynnau gwaith, i ragbaratoi ar gyfer cyfarch y bwlch sylweddol yn y gyllideb dros y tair blynedd nesaf. Bydd y gwaith hefyd yn ystyried dulliau enwyd o ariannu gwasanaethau, yn rhoi darlun clir o gynaliadwyedd y Cyngor dros y tair blynedd nesaf ac yn gymorth i wneud penderfyniadau mewn cyfnod anodd. Ategwyd bod y Cynllun yn gynllun byw fydd yn cael ei ddiweddarau fel bydd gwybodaeth yn dod i law.

Diolchwyd am yr adroddiad – yn gynllun allweddol sy'n gosod darlun o'r sefyllfa i'r dyfodol.

Mewn ymateb i gwestiwn ynglŷn â modd cynnal sesiynau penodol gydag Aelodau'r Pwyllgor ar gynlluniau tymor canolig fel sail i drafodaethau, nododd y Prif Weithredwr, yn dilyn llwyddiant y sesiynau briffio yn ystod 2023/24, y byddai cyfres newydd o sesiynau yn cael eu trefnu - bydd y sesiynau hyn yn amlygu'r heriau sydd yn wynebu'r Cyngor. Ateggodd bod cyfathrebu clir yn rhan greiddiol o'r broses

Materion yn codi o'r drafodaeth ddilynol:

- Bod yr adroddiad yn amserol
- Eu bod yn cytuno gyda'r argymhellion a briff y comisiwn i'r Prif Weithredwr
- Bod yn hanfodol ystyried ffyrdd newydd o ddarparu gwasanaethau (statudol a hanfodol) - sector breifat a'r trydydd sector

Mewn ymateb i'r sylw ynglŷn â'r comisiwn, nododd y Prif Weithredwr bod amrywiol feysydd yn cael sylw. Er profiad o ystyried ffyrdd o newid gwasanaethau, rhaid canfod £17 miliwn mewn dull gwahanol. Nid yw'r Llywodraeth yn debygol o ariannu'r gofod ariannol ac felly

gofyn ar yr Awdurdodau Lleol i gyflawni a chynnig y gwasanaethau. Y gobaith yw y bydd y cynllun yma yn cynnig opsiynau i'r aelodau.

PENDERFYNWYD:

- **Derbyn yr adroddiad**
- **Nodi'r risgiau perthnasol sy'n deillio o'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig**
- **Cefnogi penderfyniadau'r Cabinet (14 Mai 2024)**

15. CYNLLUN RHEOLI ASED AU 2024-2034

Cyflwynwyd adroddiad gan y Prif Weithredwr yn gofyn i'r aelodau graffu'r wybodaeth a chynnig sylwadau bod y ffeithiau sydd yn cael eu cyflwyno yn seiliedig ar wybodaeth gadarn a bod priodoldeb y broses o sefydlu'r blaenoriaethau wedi eu hystyried yn llawn, cyn i'r Cabinet ystyried y Cynllun yn ei gyfarfod Mehefin 11eg 2024.

Eglurwyd bod y Cyngor yn derbyn grant cyfalaf gan Lywodraeth Cymru yn flynyddol i'w ddefnyddio ar gyfer blaenoriaethau rheoli asedau. Pan fabwysiadwyd y Cynllun Rheoli Asedau yn 2019, adroddwyd bryd hynny bod y Cyngor yn derbyn £6.6miliwn o adnodd cyfalaf bob blwyddyn, ac nid yw wedi cynyddu ers sefydlu Cynllun blaenorol yn 2009. Rhwng 2018 a 2023, derbyniwyd symiau uwchlaw hynny(oddeutu £2miliwn y flwyddyn ar gyfartaledd), ar ffurf grantiau i bwrpas penodol.

Fodd bynnag, amlygwyd pryder y bydd y grantiau ychwanegol yn dod i ben, a'r grant cyfalaf craidd yn parhau ar yr un lefel - £6.6miliwn y flwyddyn. Bydd hyn yn golygu na fydd modd cyflawni cymaint gyda'r adnodd craidd - o ystyried lefelau chwyddiant dros y 5 mlynedd diwethaf y mae gwerth £6.6miliwn yn 2009 gyfwerth â £4.3miliwn heddiw, sy'n lleihad o 34%.

Wrth osod y cynllun 10 mlynedd newydd, rhagdybiwyd fod £47.7miliwn o arian cyfalaf ar gael i ymestyn y cynllun am 5 mlynedd ychwanegol. Daethpwyd i'r casgliad yma drwy ystyried swm grant cyfalaf blynyddol ynghyd â chyfalaf a chronfeydd sydd heb eu dyrannu yn y Cynllun Rheoli Asedau presennol. Ategwyd, er mwyn ymateb i gynlluniau newydd sy'n codi lle nad oes modd eu rhagweld wrth osod y cynllun hwn, y bwriad yw parhau i gynnal darpariaeth o £0.5miliwn y flwyddyn er mwyn cyfarch y gofynion hynny. Nodwyd y byddai hyn yn dod â'r swm ychwanegol sydd ar gael i ymestyn y Cynllun Rheoli Asedau hyd at 2034 i £45.2miliwn.

Wrth sefydlu'r Cynllun 10 mlynedd, adroddwyd bod gwahoddiadau am geisiadau wedi eu gwneud i'r Adrannau i nodi eu hanghenion cyfalaf dros y 10 mlynedd nesaf - derbyniwyd 70 o geisiadau gyda chyfanswm gwariant o £129.3 miliwn. Aseswyd yr holl gynlluniau gan y Prif Weithredwr gan osod mewn categori risg uchel, risg cymedrol a risg isel. Cyflwynwyd y wybodaeth i Aelodau Etholedig i gasglu barn ar yr asesiad risg ar bob un o'r cynlluniau.

Diolchwyd am yr adroddiad

Mewn ymateb i gwestiwn ynglŷn ag astudiaethau dichonoldeb ac os bydd unrhyw welliant yn ddibynnol ar astudiaeth dichonoldeb, nodwyd mai rhan helaeth o'r broses fydd ymgeisio am grantiau drwy ffynonellau eraill a'r angen i ystyried bod cwtogi ddim yn amharu yn ormodol.

Materion yn codi o'r drafodaeth ddilynol:

- Yn diolch am y gwahoddiad i'r sesiwn briffio
- Croesawu trefn i gyfarch y bwllch
- Croesawu cyfraniad premiwm tai i ariannu buddsoddiad brys i ddelio gyda risgiau iechyd a diogelach mân ddaliadau

- Ystyried cyfalaf ychwanegol drwy werthu eiddo - a yw pob adeilad yn cael defnydd llawn? A oes adolygiad wedi ei wneud ers covid i adolygu defnydd adeiladau? A yw adeiladau yn cael eu defnyddio yn rhesymol?

Mewn ymateb i sylw ynglŷn â gwerthu adeiladau i gynhyrchu cyfalaf ychwanegol, nodwyd bod y rhestr eiddo diddefnydd yn cael ei adolygu a bod defnydd ar hyn o bryd i bob adeilad ar wahân i'r rhai hynny sydd wedi eu clustnodi ar gyfer datblygiadau tai. Os na fydd yr eiddo yn briodol ar gyfer tai, y bwriad yw gwerthu. Yng nghyd-destun swyddfeydd, gyda'r cynllun toriadau a lleihad yn y gwariant refeniw, bydd staff yn cael eu gwasgu i lai o adeiladau gyda bwriad o ddefnyddio asedau gwag ar gyfer darparu gwasanaethau.

Mewn ymateb i gwestiwn pam nad oedd atal llifogydd ar yr A499 yn cael ei ystyried yn faes blaenoriaeth, nodwyd bod yr adran mewn trafodaethau gyda Cyfoeth Naturiol Cymru gan mai CNC fyddai'n ariannu cynllun o'r fath.

PENDERFYNWYD

- **Derbyn yr adroddiad**
- **Cymeradwyo priodoldeb y broses o sefydlu blaenoriaethau'r Cynllun**
- **Cefnogi'r argymhelliad i'r Cabinet (11 Mehefin 2024) i gymeradwyo'r Cynllun**

16. SIARTER ARCHWILIO MEWNOL 2023/2024

Yn unol â gofynion Safonau Archwilio Mewnol y Sector Gyhoeddus 2013 (diwygiedig 2017) rhaid llunio Siarter Archwilio Mewnol gyda chynnwys y Siarter yn cyfarch Nodyn Gweithredu Llywodraeth Leol (2019) a gyhoeddwyd gan CIPFA. Cyflwynwyd Siarter Archwilio Mewnol Gwynedd gan y Rheolwr Archwilio gan nodi mai cyfrifoldeb y Pwyllgor yw cymeradwyo'r siarter yn flynyddol.

Tynnwyd sylw at yr angen yn y flwyddyn nesaf i ddiweddarau'r Siarter Archwilio i adlewyrchu gofynion newydd "Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang" (Global Internal Audit Standards) fel y cyhoeddwyd gan yr Institute of Internal Auditors (IIA). Bydd angen i'r addasiadau fod yn weithredol erbyn 2025.

Cyfeiriwyd hefyd at un newid arall ers cymeradwyo siarter 2023/24 sef bod pwrpas y Gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi ei ehangu.

Diolchwyd am yr adroddiad

PENDERFYNWYD

Derbyn yr adroddiad a chymeradwyo'r Siarter Archwilio Mewnol

17. STRATEGAETH ARCHWILIO MEWNOL A'R CYNLLUN ARCHWILIO BLYNYDDOL

Cyflwynwyd, yn unol â gofynion Safonau Archwilio Mewnol y Sector Gyhoeddus, gynllun yn seiliedig ar risg i bennu blaenoriaethau'r gweithgarwch Archwilio Mewnol sydd yn gyson ag amcanion y Cyngor. Eglurwyd bod y cynllun gyda hyblygrwydd i sicrhau rhydd sylw i unrhyw faterion a ddaw i'r amlwg, ac y bydd unrhyw addasiadau / newidiadau i'w cymeradwyo gan y Pwyllgor. Cyfeiriwyd at ddefnydd methodoleg AGILE sydd yn darparu modd hyblyg a dynamig i Gynllun Archwilio Mewnol o ganlyniad i fonitro risg yn barhaus. Rhagwelir y bydd oddeutu 660 diwrnod o adnoddau archwilio ar gael i gwblhau cynllun archwilio 2024/25. Bydd hyn ar sail dadansoddi'r adnoddau staffio sydd ar gael, gan gynnwys cyllidebau rhesymol ar gyfer gweithgareddau "di-gynnyrch" megis gwyliau, salwch, hyfforddiant, rheolaeth a chyfarfodydd a darpariaeth resymol ar gyfer gwaith ymatebol a dilyniant.

Tynnwyd sylw at waith sydd yn cael ei wneud gyda Polisi Canu'r Gloch y Cyngor gan nodi pryder mai ychydig iawn o faterion ffurfiol sydd yn cael eu cyfeirio - nodwyd bod holiadur adborth yn cael ei ystyried. Cyfeiriwyd at yr archwiliadau unigol gan dynnu sylw at archwiliad Rheoli Absenoldebau a Threfniadau Cyfeirio i wirio rheolaethau priodol y modiwl salwch newydd ynghyd â sicrhau sicrwydd bod cefnogaeth addas i reolwyr gefnogi eu timau: Archwiliad Clybiau Brechwast fydd yn sicrhau trefniadau lechyd a Diogelwch megis alergedd bwyd a bod trefniadau priodol i gofnodi hynny; Trefniadau Dosbarthu Biniau - cais yma gan Bennaeth yr Adran i adnabod arbedion posib. Archwiliad dilynol i faes Manddaliadau i sicrhau bod cynnydd digonol wedi ei wneud ers cynnal archwiliad yn 2022/23

Diolchwyd am yr adroddiad

PENDERFYNWYD

Derbyn yr adroddiad a chymeradwyo'r Strategaeth Archwilio Mewnol a'r Cynllun Archwilio Blynyddol

18. ARCHWILIO CYMRU – DIWEDDARIAD CHWARTER 4

Croesawyd Alan Hughes (Swyddfa Archwilio Cymru) i'r cyfarfod i gyflwyno'r adroddiad

Cyflwynwyd diweddariad ar raglen waith ac amserlen Archwilio Cymru hyd ddiwedd Mawrth 2024.

Amlygodd bod gwaith ar ddarparu barn ynglŷn â chywirdeb a thegwch y datganiadau ariannol ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben Mawrth 2024 yn dechrau yn fuan gydag archwiliad terfynol i'w gwblhau rhwng Medi a Thachwedd 2024. Nodwyd hefyd bod Ardystio Ffurflenni Grantiau Cymhorthdal Budd-dal Tai 2022/23 hefyd wedi ei ardystio yn Mai 2024.

Yng nghyd-destun Adolygiad Thematig Digidol (cyflwynwyd i'r Pwyllgor Rhagfyr 2023), adroddwyd bod bwriad rhannu negeseuon o'r adolygiad a gwblhawyd ar draws awdurdodau Cymru, ddiwedd yr Haf.

PENDERFYNWYD:

Derbyn yr adroddiad

19. ARCHWILIO CYMRU - DATBLYGU CYNALIADWY? - GWNEUD Y DEFNYDD GORAU O DIR LLWYD AC ADEILADAU GWAG

Cyflwynwyd adroddiad cenedlaethol gan Archwilio Cymru yn cyfeirio at archwiliad a wnaed Ionawr 2024, i ganfod os yw awdurdodau lleol yn gwneud popeth o fewn eu gallu i roi cefnogaeth ac anogaeth i ail-bwrpasu eiddo gwag, annomestig a safleoedd tir llwyd gwag yn gartrefi neu ar gyfer defnyddiau eraill. Nodwyd bod Llywodraeth Cymru yn hybu'r arfer o ddefnyddio tir a ddatblygwyd o'r blaen ac ail-bwrpasu adeiladau gwag, lle bynnag bydd hyn yn bosib.

Gofynnwyd i'r Cyngor ystyried canfyddiadau a thri argymhelliad Archwilio Cymru. Cyflwynwyd ymateb y sefydliad i'r argymhellion ac i'r Pwyllgor eu hystyried, gan Gareth Jones (Pennaeth Cynorthwyol Amgylchedd). Amlygodd, y bydd adnabod ac asesu safleoedd posib yn rhan o'r broses o greu Cynllun Datblygu Lleol newydd i Ardal Awdurdod Cynllunio Lleol Gwynedd. Bydd y broses yn galw am dystiolaeth drwyadl o adnabod safleoedd allai fod ar gael er mwyn diwallu anghenion datblygu ar gyfer defnydd

tai a chyflogaeth. Bydd y broses hefyd yn cynnwys ymgysylltu ac ymgynghori i sicrhau cyfraniad rhanddeiliaid a'r cyhoedd. Ategwyd bod y Cyngor wedi datblygu Fframwaith Adfywio ar gyfer y Sir sydd yn cynnwys 13 o gynlluniau adfywio ar gyfer dalgylchoedd lleol oedd wedi eu llywio gan anghenion cymunedau lleol. Bydd y gwaith o wreiddio'r cynlluniau hyn yn digwydd yn y misoedd nesaf.

Diolchwyd am yr adroddiad ac am yr ymateb.

Materion yn codi o'r drafodaeth ddilynol:

- Y ddogfen wreiddiol yn rhagdybio'r angen am ddatblygiadau ar raddfa fawr - dim yn argyhoeddedig y byddai trwch trigolion y Sir yn cyfarch hyn.
- Tuedd o ddefnyddio tir glas. Os defnyddio tir llwyd a thir glas a fydd hyn yn ymylu ar orddatblygu?
- Bod prinder tai yn y Sir - angen defnyddio pob adnodd, pob adeilad a phob tŷ gwag i gyfarch yr angen - gweld defnydd i'r adroddiad
- Stryd fawr yn dirywio - siopau gwag - rhaid ystyried defnydd gwahanol
- Ystyried cynyddu premiwm tai gwag
- Bod enghreifftiau da o sut mae'r system cynllunio yn cydweithio gyda threftadaeth a diwylliant drwy ddod ag adeiladu rhestredig yn nol i ddefnydd

Mewn ymateb i'r sylwadau nodwyd bod adfywio canol trefi / dinasoedd yn her genedlaethol ond yn lleol bod y newid yn rhywbeth sydd angen ei gyfarch yn y Cynllun Datblygu Lleol newydd ac yn y Strategaeth Economaidd. Ategodd bod Premiwm Tai Gwag, cyfarwyddyd Erthygl 4 a gosod amodau llety gwyliau i gyd yn ymyraethau all fynd i'r afael i ddiwallu anghenion tai Gwynedd. Yng nghyd-destun trosi adeiladu rhestredig, nodwyd yr angen i fod yn ofalus peidio tanseilio cymeriad hanesyddol unrhyw eiddo, ond cefnogaeth ar gael i hwyluso'r broses.

PENDERFYNWYD:

- **Derbyn yr adroddiad, er gwybodaeth**
- **Croesawu ymateb y Rheolwyr**

20. ARCHWILIO CYMRU – GOSOD AMCANION LLESANT – CYNGOR GWYNEDD

Cyflwynwyd adroddiad gan Archwilio Cymru yn cyfeirio at archwiliad a wnaed yng Nghyngor Gwynedd i sefydlu sut wnaeth y Cyngor gymhwyso'r egwyddor datblygu gynaliadwy drwy gydol y broses o osod ei amcanion llesiant. Amlygwyd bod Cyngor Gwynedd wedi dechrau'r gwaith o osod amcanion llesiant newydd yn ystod 2022 gan gyhoeddi saith amcan newydd ym Mawrth 2023 fel rhan o Gynllun y Cyngor ar gyfer 2023 - 2028.

Gofynnwyd i'r Cyngor ystyried canfyddiadau a phedwar argymhelliad Archwilio Cymru. Cyflwynwyd ymateb y sefydliad i'r argymhellion ac i'r Pwyllgor eu hystyried, gan Dewi Jones (Rheolwr Gwasanaeth Cefnogi Busnes y Cyngor) Nodwyd bod bwriad adnabod mesurau addas i fesur cynnydd yn erbyn yr amcanion llesiant fel rhan o'r adolygiad o'r trefniadau adrodd ar berfformiad. Ategodd gwaith mapio amcanion llesiant amcanion partneriaid wedi ei gwblhau i sicrhau bod yr amcanion yn plethu ac yn ychwanegu gwerth. Ategodd bod gwaith hefyd yn cael ei wneud i ymestyn rhwydweithiau rhanddeiliaid wrth geisio cynnwys pobl i adlewyrchu amrywiaeth lawn y Sir - enghraifft o hyn yw ceisio mwy o aelodau cynrychioladol o boblogaeth y Sir ar y Panel Trigolion.

PENDERFYNIAD

- **Derbyn yr adroddiad, er gwybodaeth**

- **Croesawu ymateb y Rheolwyr**

21. DEDDF LLYWODRAETH LEOL AC ETHOLIADAU (CYMRU) 2021 – ASESIAID PERFFORMIAD PANEL

Cyflwynwyd diweddariad ar y gwaith o gynnal Asesiad Perfformiad Panel o fewn y Cyngor gan roi cyfle i'r Pwyllgor roi mewnbwn i'r ddogfen cwmpasu ynghyd ag adnabod meysydd posibl i'r Panel edrych arnynt. Bwriad yr asesiad yw edrych yn benodol ar y graddau mae'r Cyngor yn gweithredu ei swyddogaethau'n effeithiol, yn defnyddio ei adnoddau yn ddarbodus, effeithlon ac effeithiol a bod trefniadau llywodraethu effeithiol i sicrhau hyn.

Atgoffwyd yr Aelodau bod Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau Cymru (2021) yn gosod cyfrifoldeb ar y Cynghorau i gynnal Asesiad Perfformiad Panel unwaith o fewn cylch etholiadau. Yng nghyfarfod o'r Cyngor Llawn Medi 2023, gosodwyd y swyddogaeth o drefnu a phenodi panel gyda'r Cabinet ond fod yr ymateb i'r adroddiad ar argymhellion yn cael eu cadw i'r Cyngor Llawn. Y Cabinet fydd hefyd yn gyfrifol am sefydlu'r cylch gorchwyl ar gyfer yr asesiad a phenderfynu ar yr enwebiadau ar gyfer y Panel.

Adroddwyd bod Grŵp Llywodraethu'r Cyngor eisoes wedi adnabod meysydd lle byddai ystyriaeth y Panel yn cael ei groesawu ac y byddai unrhyw sylwadau / awgrymiadau gan y Pwyllgor ynghylch meysydd posibl i'r Panel edrych arnynt yn cael eu hystyried gan y Cabinet cyn cytuno ar ddogfen gwmpasu derfynol.

Ategwyd bod bwriad cwblhau'r ddogfen cwmpasu yn derfynol yn ystod mis Gorffennaf ac yn dilyn hynny, adnabod a chadarnhau aelodau'r Panel dros yr Haf cyn cynnal yr adolygiad yn yr Hydref. Yn dilyn hynny, bydd disgwyl adroddiad gydag argymhellion mis Rhagfyr gydag adroddiad i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn 2025.

Diolchwyd am yr adroddiad

Materion yn codi o'r drafodaeth ddilynol:

- Bod cynnal yr asesiad yn ofyn statudol felly angen sicrhau derbyn yr arbenigaeth sydd ar gael
- Bod diffygion dilyniant rheolaethol o fewn adrannau ar draws y Cyngor
- Bod angen sicrhau bod y sgiliau iawn yn y lle iawn o fewn y Cyngor - angen gwell cynllunio

PENDERFYNWYD:

- **Derbyn yr adroddiad a diweddariad ar y gwaith o gynnal Asesiad Perfformiad Panel o fewn y Cyngor**

Nodyn:

I ystyried cynllunio'r gweithlu, cynllunio olyniaeth a dilyniant rheolaethol fel meysydd posibl i'r Panel edrych arno

22. DIWEDDARIAD CHWARTEROL RHEOLAETH TRYSORLYS

Cyflwynwyd adroddiad gan y Rheolwr Buddsoddi yn adrodd ar wir ganlyniadau rheolaeth trysorlys y Cyngor 2023/24 hyd Rhagfyr 2023, yn erbyn Strategaeth Rheolaeth Trysorlys 2023/24 a gymeradwywyd gan y Cyngor Llawn Mawrth 2023. Nodwyd bod y strategaeth yn gofyn i'r Rheolwr Buddsoddi adrodd ar ddangosyddion darbus rheoli'r trysorlys yn chwarterol gydag adolygiad o'r flwyddyn ariannol llawn hefyd i'w gyflwyno i'r Pwyllgor pan yn amserol.

Adroddwyd bod y flwyddyn wedi bod yn flwyddyn brysur a llewyrchus iawn i weithgaredd rheolaeth trysorlys y Cyngor wrth i'r gweithgaredd aros o fewn y cyfyngiadau a osodwyd. Cadarnhawyd nad oedd unrhyw fethiant i ad-dalu gan y sefydliadau roedd y Cyngor wedi buddsoddi arian gyda nhw a bod y cyfraddau llog wedi bod yn uchel ac wedi cynhyrchu incwm llog sylweddol.

Ar 31ain Rhagfyr 2023, roedd y Cyngor mewn sefyllfa gref iawn gyda buddsoddiadau net a hynny oherwydd y lefel uchel o fuddsoddiadau a chyfalaf gweithredol. Roedd hyn yn cynnwys arian y Bwrdd Uchelgais a'r Gronfa Bensiwn.

Cyfeiriwyd at y Dangosyddion Darbodus gan dynnu sylw penodol at y Meincnod Ymrwymadau gan nodi ei fod yn arf pwysig i ystyried os yw'r Cyngor yn debygol o fod yn fenthyciwr hirdymor neu'n fuddsoddwr hirdymor yn y dyfodol, ac felly yn siapio ffocws strategol a miniogi penderfyniadau. Eglurwyd bod y Cyngor yn disgwyl parhau i fenthycu uwchlaw ei feincnod atebolrwydd hyd at 2027 a hyn oherwydd bod y Cyngor yn dal cronfeydd wrth gefn gyda'r llif arian hyd yma, wedi bod yn is na'r rhagdybiaethau a wnaed pan fenthycwyd yr arian.

Nodwyd bod yr holl weithgareddau wedi cydymffurfio'n llawn gyda chod ymarfer CIPFA ar wahân i un dangosydd (Datguddiad Cyfraddau Llog). Eglurwyd bod y dangosydd yma wedi ei osod yn amodau llog isel Chwefror 2023 ac felly'n rhesymol bod y symiau mor wahanol. Ategwyd bod hyn wedi ei drafod yn y Pwyllgor diwethaf a'r mater i'w drafod ymhellach gydag Arlingclose i osod dangosydd gwahanol ar gyfer 2024/25.

Diolchwyd am yr adroddiad.

Yn ystod y drafodaeth ddilynol nodwyd y sylwadau canlynol gan aelodau:

- Bod Gwynedd yn ffodus iawn bod arian digonol wrth gefn a bod y sefyllfa yn cael ei fonitro yn rheolaidd
- Pryderon Adran 114 yn cynyddu o fewn Cynghorau - angen cadw llygad ar y sefyllfa

PENDERFYNWYD:

Derbyn yr adroddiad er gwybodaeth

23. BLAEN RAGLEN Y PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO HYD CHWEFROR 2025

Cyflwynwyd blaen raglen o eitemau ar gyfer cyfarfodydd y Pwyllgor hyd Chwefror 2025.

PENDERFYNWYD:

Derbyn y blaen raglen ar gyfer 2024/25

Dechreuodd y cyfarfod am 10.00 a daeth i ben am 13:30

CADEIRYDD